Politické aspekty migrácie v Českej republike a na Sovensku, PhDr. R. Štefančík – posudek dizertační práce

Práce má 202 stran textu a 24 stran pramenů, literatury, seznamu zkratek, tabulek, grafů, schémat a příloh (tvoří je ukázka použitého dotazníku a scénář prováděných interview).

Autorovo téma je důležité a aktuální. Částečně zaplňuje mezeru, která na tomto poli zkoumání migrační politiky a politiky integrace cizinců prizmatem politilogie určitě existuje. Autor v úvodu formuluje problém a představuje strukturu práce. V další kapitole definuje důležité pojmy, se kterými pracuje, přičemž představuje určitou typologii migrace a nastiňuje vybrané důsledky migračního procesu. Jednou ze stěžejních kapitol je ta o migrační politice. V té je ukázán politologický podled na danou problematiku a charakterizovány jsou dílčí subpolitiky – přistěhovalecká, azylová a integrační, ale též tzv. návratová. Speciální pozornost věnuje autor představení tradičních integračních makrostrategií, jakož i charakterizaci migrační politiky Evropské unie. Další kapitola se věnuje popisu a vysvětlení migrace v podmínkách Česka a Slovenska. V páté kapitole je kriticky analyzována migrační a integrační politika obou zemích ve vývojové proměně – v Česku od proklamovaného multikulturalismu k modelu tzv. občanské integrace, na Slovensku od obdobné proklamace k zatím spíše k nesystematickému řešení dané problematiky (viz testování hypotéz). Další dvě kapitoly, jak již bylo naznačeno, obohacují poznání o výsledky autorova vlastního výzkumu, který a) poodhalil migrační a integrační realitu migrantů (interview s 58 migranty z 27 zemí) a b) zjistil reflexi migrační a integrační problematiky v programech nejdůležitějších politických stran. V závěrech se autor vrací k testovaných hypotézám a shrnuje nejpodstatnější zjištění.

Posudek na tuto práci jsem psal i pro tzv. malou obhajobu, ve které jsem vznesl dvě zásadní a řadu méně podstatných připomínek, resp. výtek. Má situace je nyní v mnoha ohledech jednodušší, neboť na drtivou většinu mých připomínek autor reagoval a práci podle mého významně vylepšil. Oč jde konkrétně?:

1) Struktura a vlastní zaměření je nyní jasnější, přímočařejší, práce je oproštěná od mnoha přebytečných pasáží (zejména potlačení popisu teorií a evropských migračních trendů v historii). Autor omezil počet svých testovaných hypotéz na dvě klíčové, přidal přehled o dosavadních výzkumech na daném poli a kapitolu řešící podmínky pro integraci cizinců na Slovensku. Podstatné je, že práci obohatil o vlastní empirický výzkum (kdy sám, resp. s pomocí studentů) prováděl interview s 58 migranty (individuální semi-standardizovaná interview z přelomu let 2009 a 2010) stejně jako s několika vybranými zástupci institucí, zabývajícími se migračním/integračním procesem. Rovněž následující kapitola je oproti původní verzi nová – přináší pohled na fenomén migrace a integrace cizinců tak, jak jej vidí jednotlivé politické strany aktuálně ve svých programech.
2) Rovněž po formální stránce doznala práce důležitých změn, a to především v nápravě v prvé verzi mnou kritizovaném faktu nevyznačování přímých citací.

Práce je logicky uspořádána, psána je čtivě a srozumitelně. Autor prokazuje bohatou znalost problematiky, využívá dostatečného množství citovaných pramenů od autorů, kteří mají ke zkoumanému tématu co říci. Popisovanou a vysvětlovanou realitu vhodně prokládá koncepty, které někde přesahují rámec politiologického vidění reality – respektuje tak správně komplexitu studovaných aspektů. Dvě výzkumně empiricky zeměřené kapitoly přinášejí zajímavé poznatky a obohacují poznání v dané oblasti výzkumu.

Z dílčích připomínek si dovolím upozornit na následující:

- OSN, IOM až zprostředkovaně, definuje hranici jednoho roku jako nutný předpoklad naplnění definice mezinárodního migranta (str. 24).
- Jsou výzkumnící, kteří plně nesdílejí názory propagující nutnost náboru cizí pracovní síly ve vyspělých ekonomikách – např. Coleman nebo Chiswick (např. str. 78).
- Počty Vietnamců se po revoluci v Československu/Česku velmi rychle snížily (oficiální statitika), aby pak začaly stoupat (str. 80).
- Při charakterizaci migrace Slováků do Česka by se nemělo zapomínat na administrativní aspekt – liberálnějšího, volnějšího režimu, který Slováci v Česku mezi lety 1993 až 2004 měli (str. 87) – viz pouze registrace zaměstnání.
- Absolutně opomenuta je charakterizace slovenských vysokoškoláků v Česku (např. str. 97).
- Co se myslí pod „dobrovolnými návraty" ze Slovenska (str. 90)?
- Povolené pobyty by měly být více specifikovány (str. 91).
- Počet nelegálních migrantů není možné ztotožňovat s počty zadržených migrantů (str. 92, 93)!
- Tvrzení o upřednostňování vysokokvalifikované pracovní síly versus poptávce velkých podniků po laciné pracovní síle si protiřečí – viz str. 102.
- Tvrzení o „politických důvodech" na straně 106 uprostřed nedává smysl.
- Návratů bylo uskutečněno velmi málo ... tvrzení „nevyužili všichni migranti" je velmi nadsazené (str. 112).
- Chybí specifikace a citace u odhadu počtu muslimů na str. 114.
- Co konkrétně znamená „náhodný výběr" u souboru respondentů pro interview – jak byl skutečně realizován – na str. 139?
- Postrádám diskusi zneužití azylového řízení ekonomickými migranty (např. str. 164).
- Zdá se, že autorem uváděná skutečnost že „riziko úspěchu extrémistů se zvyšuje s mírou zklamání veřejnosti z politiky etablovaných stran" – nezapadá do současné české reality (str. 166).
- Podle mého autor význam veřejného mínění (majoroty vůci cizincům) v Česku částečně přeceňuje (str. 188).
- Jaké argumenty má autor pro tvrzení, že migranti působí jako konkurence domácí české pracovní síly (str. 188)?
- Nezdá se příliš vhodné spojovat migraci se slovesem „postihovat" – viz např. str. 198 a 201. Migrace samozřejmě nemá pouze negativní dopady! Naopak. Druhá polovina str. 198 není dobře formulována, resp. obsahuje řadu sporných tvrzení.
- Vylíčení výuky češtiny pro cizince v Česku vyznívá velmi pozitivně. Realita je však částečně jiná. Česko má na daném poli řadu prpoblémů – např. nedostatek vhodných učitelů, málo zkušeností s danou výukou, neexistence kvalitních učebnic apod. (str. 199).
- Skutečně minimum cizinců se dobrovolně vrací z Česka zpět do své mateřské země (str. 200 a 201)

Závěr

Uvedené kritické připomínky nemění nic na mém postoji, že práce dr. Štefančíka je kvalitní. Autor prokázal, že je schopen samostatné tvůrčí vědecké práce, a to na dostatečně vysoké úrovni. Danou doktorskou dizertační práci doporučuji k obhajobě.

19.5.2010

Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.